

KÖNYVISMERTETÉSEK

Papp Z. Attila: *Keretizmus*.

A romániai magyar sajtó és működtetői 1989 után.

Soros Oktatási Központ, Csíkszereda, 2005. 324. o.

A kissé meglepő és könnyen félreolvasható címet mintegy feloldja a könyv alcíme, amely nagymértékben lefedi a könyv tartalmát. A könyv a romániai magyar sajtóról szól, illetve az 1989 utáni írott sajtóban dolgozó újságírókról.

A kötet a (magyar mellett románul és angolul is olvasható) Bevezető után számba veszi a legfontosabb, az újságírói társadalomról szóló elméleteket, modelleket. Míg ilyenek bőségesen akadnak a nemzetközi szakirodalomban, kifejezetten kisebbségi médiáról és kisebbségi újságírásra vonatkozó elméletek meglehetősen ritkák.

Az elméleti modellek a szerző későbbiekben ismertetett empirikus vizsgálatait előlegezik meg, ám mielőtt erre rátérne tesz egy sajtótörténeti kitérőt is. E fejezetben a romániai magyar sajtó szakirodalomra épülő áttekintését, politikátörténeti összefüggéseit követhetjük nyomon, mondhatni a „kezdetektől napjainkig”, azaz az első világháborút követő időszaktól a jelenig.

A könyv ezek után két hosszas fejezetet szentel a romániai magyar újságírók körében végzett szociológiai vizsgálatnak. Először egy kvantitatív vizsgálat statisztikai elemzését olvashatjuk, amelyben a szerző nem csak frekvenciákat közöl, hanem statisztikai modelleket is, például különböző útmodelleket követhetünk végig a sajtóban történő tabusítás mechanizmusaira vonatkozóan. A következő fejezet egy kvalitatív vizsgálat elemzését tartalmazza. Ez a rész a romániai magyar főszerkesztők körében készült mélyinterjúkra épül, amelynek során egyrészt

narratíván rekonstruálja/dokumentálja a szerző a vizsgált sajtó közel-múltbeli és jelenbe mutató eseményeit, másrészt egy (mindvégig használt) főszerkesztői tipizálással is találkozunk. Papp szerint ugyanis három féle főszerkesztő típus azonosítható be (az örökös, a *menedzser*, a *lokálpatrióta*), és ugyanakkor azt állítja, ezek a típusok a kisebbségi elit más szféráiban is tetteen érhetők.

A következő fejezet a kutatások, illetve a kisebbségi sajtó modellszerű összegzésére tesz kísérletet, majd ezután nem csak magyarul, hanem románul és angolul is olvashatjuk a szerző legfontosabb állításait. A könyv melléklete – romániai magyar viszonylatban – először közlésre kerülő összehasonlító sajtóstatisztikákat, a használt kérdőívet, interjúvázlatot, illetve a kétfajta elemzés dokumentumait tartalmazza. Mivel a könyv alapja Papp doktori disszertációja, legvégül érdekes és új perspektívákat nyújtó szakmai vitát olvashatunk a szerző és egyik opponense között.

A fenti vázlatos áttekintésből valószínű nem derült ki, de miért is *Keretizmus a* könyv címe? Íme a könyv hátsó borítóján olvasható válasz:

„Keretizmusban élve, az újságírók azt tartják önmagukról, hogy ők a legavatottabb keretismerők, és e sajtós hely- (kontextus-, társadalom-, világ-stb.) ismeret szabja meg a nyilvánosságban megjeleníthető tematikai kínálatot. A kisebbségi újságíró ugyanis állandó késztetést érez képzelt közössége védelmére, ezért a keret működtetése néha ütközhet a szakmai logikával. A jelenlegi sajtónyilvánosságot működtető kereteket olyan politikai, kulturális, interetnicitást feltételező ideologikus dimenziókként képzelhetjük el, amelyeket részben belső szakmai okok, részben a többségi román és magyar sajtóhoz igazított mintakereső, mintaátvevő viszonyulások folyamatos átalakításra kényszerítenek. A sajtórendszer pluralizálódása és többszintűsége más és más kereteket hoz létre az egyes szinteken, de a közösségiség normái és a szakmai elvárások harca mindenhol jelen van. E harcnak talán sosem lesz győztese, és ez adja a kisebbségi nyilvánosság önmagát folyamatosan újratermelő sajátosságát: ha a szakmai logika „állna nyerésre”, akkor a kisebbségi etikát megtestesítőket figyelmeztetnék (a honnan jöttünk, hova tartunk kérdésre alapuló) kiüldetésudatra, ha pedig a kisebbségi érzület uralkodik, a szakma előbb-utóbb kikezdi ennek egysíkúságát.”

Gyurgyik László: *Népszámlálás 2001 – A szlovákiai magyarság demográfiai település és társadalomszerkezetének változásai az 1990-es években*

Kalligram, Pozsony, 2006.

A könyv a szlovákiai magyar lakosság demográfiai és társadalomszerkezetét vizsgálja a 2001-es és a korábbi népszámlálások adatai alapján. Első része tömören ismerteti a nemzeti hovatartozás felvételének egyes aspektusait a (cseh)szlovákiai népszámlálások alkalmával, majd ezt követően a nyolc (cseh)szlovákiai népszámlálás adatai alapján ismerteti a szlovákiai magyar lakosság számának változásait a szlovákiai népesedési folyamatok hátterében. A továbbiakban a rendelkezésre álló adatok alapján részletesen elemzi az anyanyelv és a nemzetiségi hovatartozás szerinti megoszlást, a magyarlakta területek településszerkezetének nemzetiségi megoszlását, illetve ennek változásait, a magyar nemzetiségű lakosság városiasodását, illetve eltéréseit a szlovákiai urbanizációs folyamatoktól. Az első rész a magyar lakosság közigazgatási területek szerinti megoszlásának elemzésével zárul.

A könyv második része a magyar lakosság társadalomszerkezetének alakulását vizsgálja. Részletesen elemzi a magyar lakosság korcsoportok szerinti megoszlásának eltéréseit az összlakosságtól, az iskolai végzettség szerinti megoszlás belső ellentmondásait, illetve a családi állapot szerinti megoszlásban bekövetkezett változásokat. A továbbiakban a gazdasági aktivitás, társadalmi rétegződés, foglalkozási szerkezet szerinti megoszlást vizsgálja. A második rész vizsgálata a felekezeti megoszlás szerinti eltérések vizsgálatával zárul.

A könyv harmadik része a magyar lakosság népmozgalmának alakulását vizsgálja. Az első fejezet a népszámlálási és a népmozgalmi statisztika kölcsönhatásaival foglalkozik. Ezt követően a házasságok és válások számának, arányának alakulását vizsgálja. A születési és halálozási adatokat vizsgálva több aspektusból is elemzi a magyar népességnek az országosnál alacsonyabb születési és magasabb halálozási arányszámainak okait. A harmadik rész a vándorlási folyamatok vizsgálatával zárul.

A könyv negyedik része részletesen elemzi a 90-es években kimutatott 47 ezer fős magyarságfogyás okait, kimutatva az asszimiláció, a születések számának csökkenése és az elvándorlás hatását a magyar nemzeti-ségű lakosság számának alakulására. A záró fejezet összefoglalja a magyar nemzetiségű lakosság népesedésszisztaikai változásainak legmarkánsabb tényezőit, melyben megkísérli becsülni a magyarok számának alakulását – a harmadik évezred első évtizedének végére – az országos népesedési folyamatok háttérben.

Lanstyák István: *Nyelvből nyelvre. Tanulmányok a szókölcsonzészról, kódváltásról és fordításról.*
Kalligram, Pozsony, 2006. 296. o.

A könyv öt hosszabb lélegzetű írást tartalmaz. Közös bennük, hogy a nyelv-érintkezés különféle vonatkozásait taglalják, még pontosabban azt, hogy más nyelvek hogyan befolyásolják magyar nyelvű beszélt és írott nyelvi szövegek létrehozását a szokásos kétnyelvű kommunikáció, illetve annak sajátos válfaja, a fordítás során, s ennek következtében milyen változások mennek végbe a magyar nyelv különféle változatainak szókincsében.

A kötet érdemi részének első írásában (*A kölcsonszavak rendszerezéséről*) a szerző arra tesz kísérletet, hogy a kölcsonszavak különféle típusait rendszerbe foglalja. A második dolgozat (*A nyelvi változatosság mint szótártani probléma Adalékok a határtalanítás módszertanához*) azokról a munkálatokról szól, melyeknek célja a magyar nyelvészeti kutatások, illetve az azok eredményként megszülető szótárak, nyelvtanok, helyesírási, nyelvhasználati és egyéb kézikönyvek „határtalanítása“, azaz kiegészítése határon túli magyar vonatkozásokkal. A harmadik tanulmányban (*A kódváltás nyelvtani típusai a szlovákdomináns kétnyelvű beszélők nyelvhasználatában*) a szerző nagyszámú magyar–szlovák kétnyelvű szövegrészletet vizsgál meg abból a szempontból, hogy ezek miképpen integrálódnak ugyanabba a diskurzusba. A negyedik dolgozat (*Kódváltás és fordítás. A célkeresztben a szlovákiai*

magyar nyelvi valóság) a kétnyelvű beszédtevékenységnek olyan aspektusairól szól, amelyek nyelvi szempontból a fordítással rokoníthatók, de nem azok. Az ötödik, kötetzáró munkában (*A bibliafordítás néhány lexikológiai kérdése Károli Gáspár fordítása alapján*) a szerző olyan, az Újszövetség üzenete szempontjából alapvető fontosságú szavak fordításának problémáival foglalkozik, amelyekkel a fordítók eddig nem tudtak megbirkózni. A tanulmánygyűjteményt név-, tárgy- és szómutató zárja.